

Devalveringarna 1977 och företagens prispolitik

Devalveringarna 1977 ledde inte till en allmän prissänkning på svenska exportvaror, enligt en undersökning av Bertil Näslund. Man kan därför förmoda att det var utlandets ökade efterfrågan, inte lägre exportpriser, som spelade en betydande roll för förbättringen i handelsbalansen efter devalveringarna. □

Effekterna av devalveringarna 1977 på den svenska ekonomin har diskuterats utifrån olika utgångspunkter, bl a i *Ekonomisk Debatt* av Grassman [1978], Wohlin [1978] och Calmfors [1979]. En fråga i debatten har gällt i vilken utsträckning förbättringen av den svenska handelsbalansen, se *tabell 1*, berodde på nedgången i den inhemska efterfrågan 1977, som var en följd av momshöjningen på 3 procent och andra restriktiva åtgärder, samt i vilken utsträckning den orsakades av att svenska företag sänkte sina priser i utländsk valuta och exporterade mer samt köpte mer inhemska varor när importpriserna gick upp. Diskussionen har även gällt om den ökning i utländsk efterfrågan, som vi upplevde efter devalveringarna, orsakades av dessa eller berodde på den internationella konjunkturuppgång som inträffade vid denna tid.

Från regeringens sida framhölls betydelsen av att företagen använde devalveringarna till att sänka priserna i internationell valuta. Lars Wohlin [1978], dåvarande statssekreterare i ekonomidepartementet, framhöll:

”Syftet med devalveringarna var att ge möjlighet för svensk industri att vinna tillbaka marknadsandelar och öka produktionsvolymen. I ekonomidepartementets kalkyler antogs att ca 2/3 av devalveringarna skulle användas till relativa prissänkningar på export- och hemmamarknader och återstoden till vinstförbättring.”

Sven Grassman [1978] har framhållit att priseffekterna måste vara små:

”Det är svårt att renodla dessa pris- och inkomsteffekter av devalveringen. Flertalet utländska studier av devalveringseffekter tyder på att effekterna på handelsströmmar av vaxelkursförändringar har en betydande eftersläpning, där fullt genomslag kan konstateras först efter två, tre år. Inkomsteffekterna vid en så dramatisk kontraktion som i Sverige 1977 torde däremot ge snabbt utslag i sjunkande import. Det är därför rimligt att anta att huvuddelen av Sveriges handelsbalansförbättring efter devalveringen måste sökas i det låga kapacitetsutnyttjandet i Sverige, framkallat genom momshöjning, avgiftshöjningar samt av devalveringen påspädd inflation och reducerad köpkraft.”

Grassman [1980] säger vidare:

”Den stora bedriften med de senaste årens ”framgångsrika politik” var alltså inte att devalveringar och åtstramning återställde svensk konkurrenskraft, utan det faktum att svenska ekonomisk-politiska åtgärder i tiden sammanföll med den internationella svackans botten.”

Wohlin [1978] har å andra sidan givit uttryck åt uppfattningen att effekterna av de av devalveringarna framkallade relativa prisförändringarna var betydande:

”Den volymmassiga förbättringen i bytesbalansen för varor och tjänster är således större än den i löpande priser och är alldeles för stor för att förklaras enbart av förändringar i lageravveckling och nedgång i den inhemska efterfrågan . . . När det gäller den kraftiga vinsten i marknadsandelar såväl på export- som hemmamarknaden som industrin gjort andra halvåret 1977 och under år 1978 kan detta endast till en mindre del förklaras av det inhemska efterfrågetrycket.”

Splittrad bild i empirisk undersökning
I syfte att undersöka bl a vilken effekt devalveringarna hade på företagens pris-

Tabell 1. Svenska handelsbalansen 1977-79 (miljarder kronor).

	1977	1978	1979
Export av varor	85,6	98,2	116,4
Import av varor	90,2	92,7	120,0
Handelsbalans	-4,6	5,5	-3,6

Källa: Industrikonjunkturen, Sveriges Industriförbund, hösten 1979.

politik genomfördes två empiriska studier kring årsskiftet 1978-79, dels en intervjustudie omfattande 24 stora företag i Sverige, dels en enkätundersökning riktad till chefer och marknadsdirektorer i dotterbolag till tio stora svenska multinationella företag.¹

Vi skall här begränsa oss till svaren på några frågor som gällde prispolitiken. Svaren i de båda undersökningarna framgår av tabell 2, där resultaten av intervju- och enkätstudierna sammanförts.

Den blandade bild som tabell 2 visar överensstämmer med utländska studier, se t.ex. Holmes [1978] och Hague, Oakshott och Strain [1974]. Det är viktigt att notera att även om flera företag angav att de sänkte de utländska priserna - åtminstone i viss utsträckning - så fanns det många företag som inte alls ändrade sina priser.

För att ytterligare analysera prissänkningarnas effekt kan vi studera om det är någon skillnad på storleken av de marknader där priserna sänks och där de bibehålls oförändrade. Företagen tillfrågades om sina marknadsandelar i olika länder. Om marknadsandelen är stor kan man kanske utgå från att försäljningsvolymen är större än om man inte är marknadsledande. (Detta är dock inte nödvändigt. En liten andel av en stor marknad kan givetvis innebära en betydande försäljningsvolym.)

Om vi delar upp företagen - där detta är möjligt - på marknader där de är ledande och där de inte är ledande får vi de resultat som framgår av tabell 3a och tabell 3b. Ett företag har klassificerats som marknadsledande, om det har mer

än 20 procent av marknaden och har största marknadsandelen.

Av tabellerna framkommer en viss tendens: Företag som är marknadsledande ökar vinsten genom att hålla priset oförändrat vid en devalvering under det att de som inte är marknadsledande sänker sina priser. Liknande slutsatser kan dras av en undersökning utförd av

¹ Intervjuerna gjordes med antingen VD, divisions-, ekonomi- eller finanschef och utfördes av civilekonom Brian Kylén. Ibland deltog flera befattningshavare samtidigt. Intervjuerna tog mellan 2-4 timmar och omfattade både svenska företag och i Sverige lokaliserade dotterbolag till utländska företag.

Vi skall här begränsa oss till 15 stora exportörer. I tre av dessa gjordes två intervjuer med representanter för mycket stora divisioner. Studien omfattar således 18 skilda enheter. I dessa kunde skilda marknader och produkter identifieras med delvis åtskild prispolitik. Totalt omfattade studien 34 olika produkt/marknadskombinationer.

De intervjuade företagen är alla mycket stora; tio var bland de 25 största företagen och 17 bland de 100 största företagen i Sverige. De flesta av företagen var mycket stora exportörer och/eller multinationella företag. De intervjuade företagen hade tillsammans mer än 20 procent av den totala exporten från Sverige. Tio av företagen var bland de 25 största exportörerna från Sverige.

I dotterbolagsstudien deltog 26 personer, i huvudsak chefer och marknadschefer, vid 26 olika utländska dotterbolag till tio stora svenska multinationella företag. (Tre svar kunde ej klassificeras.)

För att kunna ställa mer precisa frågor avsåg såväl intervjuundersökningen som dotterbolagsstudien effekterna av den tioprocentiga devalveringen i augusti 1977.

Båda undersökningarna omfattade även andra frågor än devalveringens effekter på prispolitiken. Resultaten kommer att redovisas i Naslund [1980]. Där ges även en mer detaljerad beskrivning av studiernas uppläggning.

Tabell 2.

	Priset matt i utländsk valuta ändras ej	Priset sänks med hela eller delar av netto-devalveringen	Summa observationer
Intervjuundersökning	14	20	34
Enkätundersökning	10	13	23

Rosendale [1973] gällande den engelska devalveringen 1967.

Det finns några omständigheter som gör att intervjustudien, om något, över-skattar de prisändringar som devalve- ringen orsakade:

Alla de i studien ingående företagen hade dotterbolag i vissa länder. Då de sänkte sina priser till dotterbolagen har detta registrerats som en prissänkning. Från koncernens synpunkt blir det en prissänkning endast om dotterbolagen sedan sänker priserna till de slutliga konsumenterna.

I förvånansvärt stor utsträckning har företagen antingen sänkt priset motsva- rande devalveringen eller också inte alls. I de fall då priset endast ändrades med delar av devalveringen har åtgärden klassificerats som en prisändring.

För en viktig exportsektor, nämligen skogsindustrin, sjönk världsmark- nadspriset vid tidpunkten för devalve- ringen. De svenska företagen är inte prisledande och de var tvungna att följa med ned. Den kraftiga prissänkningen, som delvis sammanföll med devalve- ringen, var således inte orsakad av den sena- re. Två stora skogsföretag ingick i stu- dien.

Studiens resultat, med hänsyn tagen till ovanstående, tyder på att regeringens antaganden om företagets prispolitik som en följd av devalveringarna delvis överskattade omfattningen av prissänk- ningarna.

En annan positiv effekt på handelsba- lansen av devalveringarna var tänkt att uppkomma genom att företagen minska- de importen genom att övergå från ut-

Tabell 3 a. Intervjuundersökningen.

	Marknadsledande	Ej marknadsledande	Summa
Ändrade ej pris	8	6	14
Ändrade pris	3	17	20

Tabell 3 b. Enkätundersökningen.

	Marknadsledande	Ej marknadsledande	Summa*
Ändrade ej pris	8	2	10
Ändrade pris	3	7	10

* Skälen till att summan i tabell 3 b ej stämmer med den som redovisas i tabell 2 beror på svårigheten att klassificera vissa företag i tabell 3 b, vilket medfört att de måste uteslutas.

ländska leverantörer till svenska. I intervjuundersökningen tillfrågades företagen om sådana förändringar hade ägt rum. Femton företag besvarade frågan, och tolv angav att ingen som helst ökning av de inhemska inköpen hade ägt rum, under det att tre svarade att en viss övergång till svenska leverantörer hade skett. Mot bakgrund av detta finns det mera som tyder på att imports substitutionen var mycket liten än motsatsen.

Tabell 4.

Platssiffra	Antal observationer
1	12
2	9
3	2
4	3
Summa	26

Andra konkurrensmedels betydelse

Det förefaller således som om många företag inte använde sig av devalveringarna för att sänka priserna i utländsk valuta. Men även om företagen skulle vilja öka sin försäljning, behöver detta inte ske med hjälp av prissänkningar. Vid företagsintervjuerna tillfrågades företagen om den roll som priset spelade jämfört med andra konkurrensparametrar. De viktigaste konkurrensparametrarna var – förutom pris – kvalitet, tekniskt kunnande, service, leveranssäkerhet och leveranssnabbhet. Vid rangordningen erhöles priset platssiffror enligt *tabell 4*.

Priset är visserligen den viktigaste konkurrensparametern, men de övriga tillsammans bedöms som viktigare.

Det skall även observeras (som Ettlín [1977] påvisat) att det dröjer upp till fyra år innan prisändringar får full volymeffekt, och att därför prispolitiken inte nödvändigtvis får snabbare effekt än de andra metoderna.

Företagens bedömning kan ha varit att ett bibehållet pris vid devalveringar med åtföljande hög vinst ger utrymme för satsning på de andra konkurrensparametrarna, vilket förhoppningsvis förstärker den långsiktiga marknadsställningen.

Prissänkningarna betydde litet för exportökningen

Devalveringarna 1977 ägde rum samtidigt som andra åtgärder vidtogs för att rätta till den obalans som den svenska ekonomin befann sig i. Samtidigt ägde förändringar rum i omvärlden, vilka påverkade de resultat som de svenska åtgärderna ledde fram till. Det är naturligt-

vis synnerligen viktigt att försöka avgöra vad som var främsta skälet till den återhämtning som ägde rum i Sverige efter bottenläget 1977.

Devalveringarna hade utan tvivel en stor psykologisk betydelse och ökade framtidstron inom exportindustrin. När det gäller frågan om prissänkningarnas betydelse för exportens volymökning förefaller regeringen att ha överskattat denna något. Dels var prissänkningarnas omfattning något lägre än tänkt, dels kommer effekterna av dem med en viss eftersläpning. Man kan däremot förmoda att den internationella efterfrågeutvecklingen spelade en betydande roll för handelsbalansens förbättring.

Bertil Näslund*

Referenser

- Calmfors, L., [1979], "Lärdomar av kostnadskrisen", *Ekonomisk Debatt*, årg 7, nr 5
- Ettlín, F., [1977], "Arbetskostnader, priser och exportmarknadsandelar", *Skandinaviska Enskilda Bankens Kv artalstidskrift*, nr 5
- Grassman, S., [1978], "Perspektiv på devalveringarna", *Ekonomisk Debatt*, årg 6, nr 5
- [1980] "En taktisk svartmålning", *Dagens Nyheter*, 23 mars
- Hague, D. C., Oakshott, E. & Strain, A., [1974], *Devaluation and Pricing Decisions*, London
- Holmes, P. M., [1978], *Industrial Pricing Behaviour and Devaluation*, London
- Näslund, B., [1980], *Exchange Rate Variations and the Firm*, Stockholm (ännu ej publicerad)
- Rosendale, P. B., [1973], "The Short Run Pricing Policies of Some British Engineering Exporters", *National Institute Economic Review* nr 5
- Wohlín, L., [1978], "Åtstrammingspolitiken – ett steg på vagen till balans", *Ekonomisk Debatt*, årg 6, nr 7

* Forfattare är professor i företagsekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm.